

Vandai Stonienei – 80

VANDA STONIENĖ – MOKSLININKĖ IR PEDAGOGĖ

EGLĖ TARASKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: eglaitė.t@gmail.com

Vanda Stonienė (1932–2008) – ilgametė Vilniaus universiteto pedagogė, profesorė, mokslininkė. Atidžiau V. Stonienės veikla, jos moksliniai interesai, nuopelnai universitetui ir visuomenei nenagrinėti. 2002 m. pasirodė išsami profesorei skirta bibliografijos rodyklė [12], tačiau ji atskleidė tik sausus gyvenimo faktus ir neteikė galimybių pažinti asmenybės iš arčiau. Iškyla būtinybė išanalizuoti jos darbus, nes be to neįsivaizduojamas kelių XX a. antrosios pusės Komunikacijos ir informacijos krypties mokslo šakų, ypač bibliotekininkystės ir knygos istorijos, mokslas. V. Stonienė išugdė ne vieną knygos kultūrą ir profesiją įtvirtinančių specialistų kartą, sėkmingai apginta nemažai jos vadovaujamų diplominių ir bakalauro baigiamųjų darbų. Mokslininkė daug prisidėjo prie Lietuvos knygos mokslo periodinių, tęstinių darbų leidybos, yra parašiusi mokslo ir mokslo populiarinimo knygų. Savo darbais kėlė bibliotekų bei jų darbuotojų profesinį

lygį, prisidėjo prie standartizacijos, katalogų sudarymo ir skaitytojų aptarnavimo gerinimo. Maža to, V. Stonienė paliko negausią, bet vertingą ir įdomią asmeninę profesinę namų biblioteką.

ASMENYBĖS RAIDA

Vanda Puzinaitė (Stonienė) gimė 1932 m. birželio 27 d. Gelvonų miestelyje Aukštaitijoje Praksėdos Vitkūnaitės ir Vaclovo Puzino šeimoje [3, 296]. Nors, gimdytojų nuomone, skaitymas nebuvo didelė vertybė, greičiau vaikams pritinkantis užsiėmimas [10, 118], šioki tokį išsilavinimą jie turėjo. Vaclovas Puzinas buvo praprusęs, Pirmojo pasaulinio karo metu išmokęs vokiečių kalbą, bandė verslauti, nevengė visuomeninės veiklos. Įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą, užėmė garbingas viršaičio, seniūno pareigas. Matydami gerą pavyzdį augo vaikai. Šeimyna gyveno daugiautautėje kaimynų draugijoje, su visais gražiai sutarė. Darnūs santykiai su

aplinkiniai padėjo išvengti tremčių ir kitų to meto neramumų [2, 5]. Tačiau rūpesčių vis vien būta. Per karą sudegė namai, gaisro metu žuvo ir motina. Antroji tėvo santuoka buvo sėkminga, pamotė priglobė vaikus, vėliau susilaukė dar keturių savo atžalų. Vanda tarp jų buvo vyriausia, todėl skubėjo pradėti gyvenimą savarankiškai, svajoto apie studijas Vilniuje. Išėjusi mokslus Gelvonų progimnazijoje, mergina išvyko į sostinę ir ten baigė Salomėjos Nėries gimnaziją [2, 5–6]. Visur jai sekėsi, stropumo ir smalsumo nestigo, o pastangos buvo vertinamos tik geriausiais pažymiais. 1950 metais V. Puzinaitė dar nebuvo apsisprendusi dėl studijų. Pasitarusi su keliomis draugėmis, ji nusprendė studijuoti bibliotekininkystę – naują specialybę Vilniaus universiteto Filologijos fakultete. Pasirinkimą iš dalies lėmė jau vaikystėje pamėgtas knygų pasaulis, nuo mažens Vanda buvo dažna bibliotekos lankytoja [10].

Pirmasis specialybės dėstytojas Levas Vladimirovas padarė didelį įspūdį visam bibliotekininkų kursui. Jauna studentė šį žmogų pažino ne tik kaip mokslininką ir pedagogą, bet ir kaip jautrų viso kurso globėją. L. Vladimirovas tapo ir V. Puzinaitės diplominio darbo vadovu. Kitas didelę įtaką bibliotekininkų kursui daręs asmuo buvo Izidorius Kisinai. Jis buvo mėgstamas studentų, mokėjo išaiškinti visas bibliografinio aprašo subtilybes, nepyko dėl išsiblaškyimo, stropumo stygiaus. Bibliotekininkams dėstė ir pradedantis mokslininkas, lituanistikos specialistas Vladas Žukas [9, 195]. Galima teigti, jog universitete V. Puzinaitė mokėsi iš iškiliausių to meto knygos tyrėjų.

Kol vyko studijos, įsikūrė Bibliotekininkystės katedra. Joje prasidėjo V. Puzinaitės darbo kelias Vilniaus universitete. Uoli studentė 1953 m. buvo pakviesta dirbti katedros laborante. Šios pareigos leido jai iš arčiau susipažinti su profesine aplinka, pamatyti visus specialybės niuansus. Pasikutiniuose kursuose pasitaikė proga atlikti praktiką didžiuosiuose Rusijos miestuose – Maskvoje bei Leningrade (dabar – Sankt Peterburgas). Pati V. Stonienė tokią patirtį vėliau apibūdino kaip visokeriopai naudingą [9, 195].

Didėjant naujos specialybės absolventų paklausai ir plečiantis kursų tematikai, Vilniaus universitete ėmė trūkti dėstytojų, todėl pedagogų kolektyvą pradėta formuoti iš studijas baigiančių studentų. Tai suteikė galimybių ir V. Puzinaitėi – drauge su bendrakursiu ji įdarbinta dėstytoja valandininke, o 1955 m. tapo nuolatine Bibliotekininkystės katedros dėstytoja: studentus mokė spaudinių aprašo, abėcėlinio katalogo kūrimo dalykų, padėjo kitiems vyresniems dėstytojams. Nors pirmieji darbo universitete metai buvo sunkūs, V. Puzinaitėi pavyko įsitvirtinti akademinėje bendruomenėje ir žengti pirmuosius mokslinio darbo žingsnius [9, 196]. Studijų metais V. Puzinaitė sutiko savo gyvenimo partnerį – vyrą Juozą Stonį. Jis buvo baigęs filologijos studijas ir toliau siekė mokslo aukštumų, taigi, nebuvo svetimas jaunos dėstytojos aplinkai. Santuoka nusisekė ir V. Stonienei buvo lemta gyventi darnioje šeimoje iki pat gyvenimo pabaigos. 1964 m. gimė dukra Rūta, 1972 m. – Živilė. Tiesa, vyresniosios dukros lemtis tragiška –

kelionės į užsienį metu ji dingo neaiškiais aplinkybėmis [3, 299]. Tai buvo skaudus smūgis visai šeimai.

V. Stonienė palengva, bet užtikrintai kopė karjeros laiptais: 1960–1962 m. tapo vyresniąja dėstytoja, po metinės aspirantūros 1962–1963 m. apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją „Lietuvos reikalų komisariato ir Tarybinės Lietuvos vyriausybės veikla kultūros-švietimo srityje 1917–1919 m.“ [3, 297], 1970 m. tapo Bibliotekininkystės katedros (nuo 1990 m. Knygotyros katedra) docente, 2000 m. jai suteiktas profesorės vardas. Habituoto daktaro laipsnį V. Stonienė įgijo sėkmingai apgynusi darbą „XX amžiaus lietuvių knyga ir visuomenė: knygų leidybos aspektas“ [12]. Tais pačiais metais ji išėjo į rentą, tačiau nenustojo domėtis savo srities mokslo aktualijomis. Nors savęs bibliofile nelaikė, dalyvavo Martyno Mažvydo bibliofilų klubo veikloje, itin mėgo knygas ir skaitymą [10, 118]. Už ilgametę pedagoginę, mokslinę ir administracinę veiklą yra gavusi Kultūros ministerijos padėkos raštą [3, 299]. Paskutiniaisiais gyvenimo metais V. Stonienė sunkiai sirgo, tačiau liga neatėmė gyvenimo džiaugsmo. Drauge su vyru Juozu lankydavosi sodyboje, mėgo būti gamtoje. V. Stonienė mirė 2008 m., likus vos kelioms dienoms iki 76-ojo gimtadienio.

MOKSLO TIRIAMIEJI DARBAI

Knygos. Iš viso išleisti penki savarankiški leidiniai, kuriuose V. Stonienė nurodyta kaip vienintelė autorė, tačiau iš jų tik vienas skirtinas mokslo veikalams. Pagrindą jam davė 1999 m. apgintas jau minėtasis

habilitacinis darbas, kurį palankiai įvertino habilitacijos komiteto nariai – profesoriai Domas Kaunas, Vytautas Kubilius, Vytautas Merkys, Krzysztof Migońis, Vygintas Bronius Pšibilskis, Klemensas Sinkevičius ir Vladas Žukas [12]. Palankūs atsiliepimai bei suteiktas profesorės mokslinis vardas paskatino autorę darbą išleisti knyga – ji pasirodė 2000 m. pavadinimu *XX amžiaus Lietuvos knyga (1904–1990)*.

Šis leidinys nušvietė XX a. Lietuvos knygos raidą, jos būklę atskirais raidos etapais. Autorė išskyrė tris Lietuvos knygos evoliucijos tarpsnius. Pirmasis, 1904–1918 m., apibendrina pasiekimus nuo spaudos lietuviškais rašmenimis draudimo pabaigos iki pirmosios Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo. Antrasis, 1918–1940 m., atspindėjo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės laikotarpį, trečiasis – okupuotos šalies knygos būklę 1940–1990 m. Kaip įžanginėje knygos dalyje teigė autorė, monografija siekia išnagrinėti XX a. knygos bei visuomenės santykį per knygų leidybos prizmę. Rengiant šį darbą panaudota teorinė medžiaga, gausūs šaltiniai, asmeninė patirtis, savarankiškų tyrimų rezultatai. Remtasi informaciniais, bibliografiniais leidiniais, periodikos publikacijomis, archyvine medžiaga. Tekstas iliustruotas statistinėmis lentelėmis, monografijos prieduose pateikta įvairių nagrinėjamo laikotarpio dokumentų, susijusių su knygų leidyba.

Monografija buvo gerai įvertinta ir sutikta akademinės bendruomenės. V. Stonienės kolegė Violeta Černiauskaitė paskelbė palankią recenziją žurnale „Tarp knygų“, kurioje

monografiją įvardijo kaip *vieną pirmųjų bandymų parašyti XX amžiaus lietuviškos knygos istoriją, daugiau dėmesio skiriant lietuviškajai knygai, bet kartu pasitelkiant ir naują informaciją apie Lietuvoje spausdintus leidinius kitomis kalbomis* [1, 28]. Žymus lenkų knygotyrininkas K. Migońis, dalyvavęs V. Stonienės habilitacijos gynime, knygą apibūdino kaip *savo problematika prilygstančią pasauliniams bibliologinių tyrinėjimų standartams* ir palygino su mokslinėmis publikacijomis Europos leidybos istorijos žurnaluose „Publishing history“ ir „Histoire de l’Edition“ [1]. Taigi, šis V. Stonienės veikalas buvo itin aktualus Lietuvos knygotyrai.

V. Stonienės *Lietuvos knyga ir visuomenė: nuo spaudos draudimo iki nepriklausomybės atkūrimo 1864–1990* (2006) mokslinė laikytina sąlyginai. Ji sudaryta iš skelbtų mokslinių straipsnių, atsisakius šaltinių ir literatūros nuorodų. Šioje knygoje autorė praplėtė tyrinėjamo laikotarpio chronologines ribas, papildė tekstą naujais duomenimis. Joje plačiau nušviesti spaudos lietuviškais rašmenimis draudimo metai. Nauja antrosios knygos dalis – trijų lietuviškos spaudos veikėjų, leidėjų Petro Vileišio, Martyno Jankaus ir Adomo Jakšto-Dambrausko veiklos analizė. Nors veikalo tekstai išlaikė mokslinio žanro stilių ir savo pobūdžiu nedaug nutolo nuo skelbtų minėtoje monografijoje, autorė leidingą paskyrė jaunimui, siekiančiam pažinti savo tautos praeitį ir lietuviškąją knygą. Tokį V. Stonienės pasirinkimą iš dalies lėmė tiek artėjantis Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimas, tiek 2005 m. Lietuvos Respublikos

Seimo patvirtinta „Skaitymo skatinimo ir kalbos įgūdžių ugdymo koncepcija“, kurios vienas iš didžiausių prioritetų buvo vaikų ir jaunimo skaitymo skatinimas. Knyga papildyta iliustracine medžiaga: Lietuvos kultūros bei knygos veikėjų nuotraukomis, fragmentais iš pirmųjų lietuviškų spaudinių.

Moksliniai straipsniai ir studijos. Iš viso nuo 1958 iki 2000 m. pasirodė septyniolika V. Stonienės mokslo tiriamųjų publikacijų. Pirmasis darbas publikuotas 1958 m. ir buvo parengtas su mokslinio vadovo L. Vladimirovo pagalba. Pirmasis savarankiškas mokslinis straipsnis išspausdintas 1962 m. Dauguma straipsnių paskelbta tęstiniame mokslo leidinyje „Knygotyra“.

Pirmųjų mokslinių straipsnių temos buvo artimos jos rengiamos istorijos mokslų kandidato disertacijos temai, tai yra apie spaudą ir bibliotekas bolševikinės Rusijos armijos užimtoje ir sovietizuojamoje Lietuvoje 1918–1919 metais. Kaip žinome, sovietmečiu jauniems mokslininkams nebuvo galimybių patiems rinktis istorinių disertacinių tyrimų temų, jas numatydavo ir universitetams teikdavo Komunistų partijos istorijos institutas. Nors ir ideologizuota, tačiau kūrybingai interpretuojama disertacijos tema V. Stonienės įvairiais aspektais plėtota iki 1966 m., kai pasirodė paskutinis straipsnis apie sovietinės laikinosios vyriausybės veiklą spaudos srityje 1918–1919 m. Disertacija buvo apginta 1964 m. gruodį. Įgijusi mokslo laipsnį, V. Stonienė galėjo pradėti naują tyrinėjimų etapą, iš esmės praplėsti tyrimų tematiką: nagrinėta XX amžiaus spaudos leidybos bei knygos specifika, tyrinėta atskirų

istorinių asmenybių ir organizacijų kultūrinė leidybinė veikla.

Tiek nagrinėjamu laikotarpiu, tiek savo tematika giminingi keturi su disertacijos tema susiję moksliniai straipsniai: „Tarybinė spauda 1918–1919 m. Lietuvoje“ (1962), „Iš bibliotekų istorijos Tarybų Lietuvoje 1918–1919 m.“ (1964), „RKP (b) Lietuvių sekcijų Centro Biuro ir Lietuvos reikalų komisariato leidybinė veikla 1917–1918 m.“ (1965) ir „Iš Lietuvos tarybinės vyriausybės veiklos spaudos srityje 1918–1919 m.“ (1966). V. Stonienė siekė įvardyti sunkumus, su kuriais susidūrė lietuviškoji spauda, spaudiniai apžvelgti kalbų, tematikos aspektais, nurodyta, koks leidinys kokiai auditorijai skirtas, kada išėjo pirmieji bei paskutiniai leidinių numeriai. Straipsnyje nagrinėta ne vien periodinė spauda, bet ir knygų leidybos klausimai. Leidinių platinimas smulkiai aptartas straipsnio pabaigoje.

V. Stonienės straipsnyje „Iš bibliotekų istorijos Tarybų Lietuvoje 1918–1919 m.“ nagrinėta po karo Lietuvos bibliotekose ir kitose knygų institucijose prasidėję spaudinių grobstymai, fondų naikinimas. Autorė analizavo tuometinės valdžios veiksmų priemonės tobulinant bibliotekų darbą, apžvelgė knygų komplektavimo šaltinius, tačiau apėjo bibliotekų veiklos nepriteklius ir trūkumus, kuriuos skelbti tuo metu galimybių nebuvo.

Kiti du straipsniai skiriasi siauresne tematika – nagrinėta kai kurių sovietinių institucijų (Lietuvių sekcijų Centro Biuro ir Lietuvos reikalų komisariato) leidybinė veikla. Autorė daug dėmesio skyrė leidybos visetui aptarti. Pirmoje publikacijoje pateikta

išsami informacija apie tuo metuėjusius leidinius: kada pasirodė, koku tiražu, kokius svarbesnius straipsnius publikavo, kokie žymesni žmonės prisidėjo prie leidinio gyvavimo. Straipsnyje neapsiribota vien periodine spauda, nagrinėti knygų ir brošiūrų leidybos klausimai. Išsamiau nušviestas knygelių serijos „Darbininko knygynėlis“ repertuaras. Įvardytos problemos, su kuriomis susidūrė jos kūrėjai, kokių priemonių ėmėsi valdžia, kad būtų suvienodintos leidybinių procesų kainos, koku būdu tos kainos buvo nustatomos. Taip pat nagrinėtas spaudinių dizainas, poligrafinė kokybė, knygų išvaizda, bendros tiražų tendencijos. V. Stonienė palankiai įvertino Lietuvių sekcijų Centro Biuro ir Lietuvos reikalų komisariato leidybinę veiklą kaip padėjusią šviesti visuomenę, populiarinusių knygą, supažindinusių skaitytojus su užsienio rašytojų veikalais lietuvių kalba. Straipsnio pabaigoje buvo pridėtas sąrašas leidinių, kuriuos išleido komisariatas.

Straipsnyje „Iš Lietuvos tarybinės vyriausybės veiklos spaudos srityje 1918–1919 m.“ suregistruoti Lietuvos ir Baltarusijos Respublikų bibliotekose rasti 1918–1919 metų leidiniai, detalai aptartas sovietinių institucijų leidinių repertuaras. Kaip priedas prie straipsnio pateikti tuometinės valdžios institucijų susirašinėjimo knygų klausimais fragmentai.

Kita kryptis, kuria pasisuko V. Stonienės moksliniai tyrinėjimai, – vokiečių valdžios įtaka spaudos ir bibliotekų būklei Lietuvoje. Šia tema pasirodė du straipsniai: „Lietuviška spauda ir biblioteka kaizerinės okupacijos priespaudoje (1915–1918 m.)“ (1964)

ir „Dėl vokiečių valdžios talkininkavimo carizmui, persekiojant lietuvių spaudą lotyniškomis raidėmis (1865–1904)“ (1970). Pirmajame straipsnyje rašoma apie kaizerinės Vokietijos okupacijos metų spaudos būklę, kokių priemonių ėmėsi okupantai siekdami nutautinti Lietuvą. Antrasis straipsnis skirtas lietuviškos spaudos leidimo trukdžiams ir dviejų imperinių valstybių politiniam bendradarbiavimui ją slopinant.

V. Stonienės mokslinių straipsnių sąrašė išskirtinos publikacijos apie istorines asmenybes. Straipsnyje „Lietuvių spaudos veikėjas Martynas Jankus“ (1973) pateikti biografiniai faktai ir apibendrinanti informacija apie šią istorinę asmenybę, parodyti M. Jankaus nuopelnai Didžiosios Lietuvos lietuvių draudžiamajai ir Mažosios Lietuvos legaliajai spaudai, veiklos kryptys. Autorė ištyrė ir pateikė informacijos apie tai, su kuo spaustuvininkas bendravo ir bendradarbiavo, sudarė statistinę lentelę, parodančią, kiek, kada ir kokių leidinių išleido. Lentelė nėra tiksli todėl, kad XIX a. antroje pusėje plitusių kontrafaktinių leidinių tikrąją pasirodymo datą bei vietą nustatyti labai sunku, būtina atlikti papildomus specialius tyrinėjimus. Panašaus pobūdžio informacija pateikta ir straipsniuose „Lietuvių spaudos veikėjas Petras Vileišis“ (1993) ir „Lietuvių visuomenės ir spaudos veikėjas Adomas Jakštas-Dambrauskas (1860–1938)“ (1997).

Kiek netikėtas tyrimo objektas pasirinktas straipsnyje „Antikinės literatūros leidyba lietuvių kalba“ (1988). Šioje publikacijoje statistiniu metodu apžvelgiami antikos leidiniai Lietuvoje, pradedant pirmuoju XVII a.

leidiniu. Labai nuodugniai išnagrinėta „Knygotyros“ mokslo darbų leidinio istorija straipsnyje „Knygotyra“ (1970–1999)“ (2000).

Taikomojo pobūdžio straipsniai. Pirmiausia minėtini šaltiniotyros darbai. Nors rašydama daugelį savo darbų V. Stonienė naudojos įvairiais archyviniais, dokumentiniais, mokslinės literatūros šaltiniais, tačiau nepaliko publikacijų, visiškai atitinkančių šaltiniotyros darbo kriterijus. Šiuolaikinio šaltiniotyros darbo sampratą kiek daugiau atitinka tik viena mokslininkės publiakcija – „Apie knygų leidybą Lietuvoje tarybinės okupacijos metais“ (1997). Šiai publikacijai parengti V. Stonienė naudojos archyvine medžiaga iš Valstybinio visuomeninių organizacijų bei Centrinio valstybės archyvo. Darbe pateikta privačių bei juridinių asmenų ir valstybinių valdžios organų susirašinėjimo pavyzdžių, laiškų fragmentų. Šaltiniai papildyti trumpomis aiškinamojo pobūdžio autorės pastabomis.

Kita taikomojo pobūdžio straipsnių grupė yra recenzijos. Jų V. Stonienė paskelbė nedaug, tačiau rašė reguliariai – nuo 1957 iki 2000 metų maždaug po vieną kiekvienais ar kas antrais metais. Iš viso pasirodė 18 recenzijų.

V. Stonienės recenzuoti leidiniai atspindėjo jos pačios interesų įvairovę. Daugiausia recenzuoti veikalai apie bibliotekų darbo ypatumus, informacijos mokslų terminiją bei knygos istoriją. Įdomi pirmoji, 1957 metų recenzija, joje kritiškai analizuoti tuometinės Valstybinės respublikinės bibliotekos išleisti instrukciniai metodiniai nurodymai

„Abėcėlinio katalogo organizavimas kaimo, rajoninėse, miesto ir vaikų bibliotekose“. Nurodymai buvo skirti suvienodinti katalogavimo procesą skirtingose šalies bibliotekose bei paaiškinti bibliotekininkams, kaip tai daryti. Autorė drauge su kolega Jonu Basiuliu šiuos metodinius nurodymus įvertino itin kritiškai. Recenzijoje įvardytos leidinyje pasitaikančios klaidos, ypač sukritikuoti Respublikinės bibliotekos siūlomi pavyzdžiai. Recenzantai pasiūlė, kaip ištaisyti netikslumus, užpildyti informacijos trūkumus, su dideliu srities išmanymu metodinių nurodymų rengėjams pateikė kitų rekomendacijų.

Recenzija „Kaimo biblioteka“ lietuvių kalba“ (1960) parengta su dėstytoju Klemensu Sinkevičiumi. Recenzuotas kaimo bibliotekininko vadovas *Kaimo biblioteka*. Autoriai pasiūlė, kaip pagerinti knygoje išdėstytą darbo metodiką, kad ji būtų suprantama visiems bibliotekininkams ir kuo naudingesnė, kaip spręsti literatūros prieinamumo klausimą, nurodė ir vertimo iš rusų kalbos netikslumų, nevienodos terminijos.

1970 ir 1994 m. pasirodė recenzijos apie Adelės Trečiokaitės sudarytus informacijos terminų žodynus. V. Stonienė pripažino nenuginčijamą šių leidinių svarbą, bet kartu negailėjo pastabų. Pirmajame žodyno leidime recenzentė ypač abejojo dėl terminų apibrėžimų, nes, pasak autorės, kai kurie terminai aiškinami ne mažiau neiškliaisiais terminais, kurių kartais žodyne iš viso nėra. Recenzentės nuomone, daugelis terminų pernelyg sudėtingi gilių specialybės žinių neturintiems žodyno naudotojams. Taip pat apgailestauta, kad nėra pateiktų atitikmenų

anglų ir vokiečių kalbomis. Antrasis žodyno leidimas sulaukė kritikos dėl pasirinktos terminų išdėstymo tvarkos.

Gausiausiai recenzuoti leidiniai knygos istorijos tema. V. Stonienė dalykiškai aptarė kelis prof. Domo Kauno veikalus. Pirmoji recenzija pasirodė apie mokomąjį leidinį *Lietuviškosios knygos istorija* (I d.). Ši knyga buvo įvertinta itin palankiai, recenzentė tik pasigedo platesnio lietuviškos spaudos tyrimo bei dėmesio aptariamų knygų poligrafiam ir meniniam vaizdui. Kitą recenzuotą to paties autoriaus veikalą *Donelaičio žemės knygiai: bibliofilijos apybraižos* V. Stonienė rekomendavo laikyti poligrafinio apipavidalinimo pavyzdžiu leidėjams.

Levo Vladimirovo knygos *Knygos istorija. Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVII–XVIII a.* recenzijoje negailėta gerų žodžių autoriui, palankių atsiliepimų. V. Stonienė recenzavo ir V. Žuko monografiją *Marijos ir Jurgio Šlapelių lietuvių knygynas Vilniuje* bei J. Steponavičiaus informacinę knygelę „*Ryto*“ *akcinė bendrovė Klaipėdoje*. Abi parašytos dalykiniu stiliumi.

Išsami recenzija paskirta A. ir S. Sabonių sudarytai knygai *Rašytojas ir cenzūra*. Joje įvertintas leidinio turinys, atskleistos pagrindinės autorių mintys, aktualiausios temos, pateikti recenzentės komentarai. V. Stonienė apgailestavo, kad sovietmečio aktualijos atskleistos pasitelkiant vien „Vagos“ leidyklos autorių bei redaktorių komentarus, pasigedo platesnio požiūrio į cenzūrą.

Recenzijoje „Knygų leidybos pradžiavimo mokslis“ (1996) nagrinėta D. C. Smitho knyga apie leidybos verslo aktualijas *Knygų*

leidybos pradžios. Recenzentė apžvelgė veikalo skyrius trumpai atskleisdama jų esmę. Recenzijoje supeiktas pernelyg supaprastintas knygos stilius, dažni pasikartojimai, bet siūlyta knygą naudoti mokymo, knygos specialistų ugdymo tikslams. Teigiamai įvertinta leidinio poligrafinė kokybė.

Profesinių metodinių V. Stonienės straipsnių tema – bibliografinis aprašas ir jo sudarymo taisyklės. Daugiausia publikacijų pasirodė kaip dėsningas atsakas į tuometės valdžios išleistus bibliografinio aprašo standartus. Publikacijose aiškinama, kaip reikėtų suprasti vienokius ar kitokius pakeitimus, kaip juos įgyvendinti praktinėje veikloje. V. Stonienė 1984 ir 1986 m. kartu su žymia bibliografe Emilija Urniežiūte paskelbė dvi metodikos knygeles: *Lietuviškų žodžių trumpinimas bibliografiniame apraše*, ir *Dokumento bibliografinis aprašas*. Abu leidiniai tuo metu buvo itin naudingi bibliotekų bei kitų knygos įstaigų darbuotojams.

Straipsniai bibliotekų katalogų sudarymo klausimais buvo taikomojo pobūdžio, iliustruoti konkrečiais bibliografinio aprašo arba kataloginių kortelių sudarymo bei komplektavimo pavyzdžiais, kuriuos bibliotekų darbuotojai galėjo iš karto panaudoti savo darbe. Galima teigti, jog aprašo tema skelbtais tektais V. Stonienė daug prisidėjo prie bibliotekų darbo našumo gerinimo, bibliografinių procesų standartizavimo.

Vadovaudamasi dėstytojos pareiga ir interesu, ne kartą rašė studentų gamybinės praktikos klausimais. 1990 m. straipsnyje svarstyta, kaip geriausiai atlikti gamybinę praktiką būsimiesiems bibliotekininkams.

Paminėtos dažniausiai praktikos atlikimo vietose pasitaikančios turinio klaidos bei organizaciniai nesklandumai. Apgailestauta, kad praktikos turi daug trūkumų, nėra suderintos taip, kad būtų naudingiausios ir studentams, ir bibliotekoms. Publikacijoje iškeltas diplominių darbų temų suderinamumo su praktikos užduotimis klausimas. Pateikta daug kitų praktiškų patarimų, pavyzdžiui: *Nedera bibliotekininkams rodyti nepasitenkinimo savo profesija..., nes tuo nesunkiai galima užkerėti ir studentus*. Arba: *Nebūtinai beveik visų studentų gamybinė praktika (kaip yra iki šiol) turi būti vertinama labai geru pažymiu* [5].

Svarbi taikomojo pobūdžio straipsnių grupė – terminologiniai darbai. Terminus aiškinančiais straipsniais (jų yra keturi) siekta kelti profesinį bibliotekininkų išprusimą, pateikti paprastus ir suprantamus terminų apibrėžimus. Pirmasis straipsnis „Poligrafinis knygos veidas“ pasirodė 1967 m. Juo autorė siekė paaiškinti kai kurias ne visiems bibliotekininkams žinomas poligrafijos sąvokas, iškelti poligrafinio knygos apipavidalinimo reikšmę. Dviejuose 1969 m. „Bibliotekų darbo“ numeriuose pasirodė antrasis straipsnis „Keliasdešimt knygotyros terminų“. Autorė pateikė 244 terminus iš knygotyros, rašto ir knygos istorijos, knygų leidybos srities. 1992 m. paskelbtas dar vienas terminologinis straipsnis „Knygos tipologija“. Jame kai kurie terminai pasikartoja, ateina iš ankstesnių V. Stonienės straipsnių, kiti visiškai nauji, tretį vartoti anksčiau, bet patobulinti.

Šiek tiek kitokia, tačiau taip pat terminologiniams straipsniams skirtina publikacija –

„Lietuviškoji knygos terminija“ (1998). Čia nagrinėjamos lietuviškų knygotyros terminų ištakos, istorinė raida, apžvelgiama tuometė terminijos būklė, knygotyros terminų vartojimo bei tyrinėjimo problemos.

Prie mokslininkės terminologinių publikacijų būtina paminėti ir gausią norminę medžiagą, įdėtą į 1997 m. išėjusį enciklopedinį žodyną *Knygotyra*. Ji tarytum vainikavo mokslininkės terminologinius tyrimus. Iš viso profesorė šiam leidiniui parengė 883 terminus ir juos aiškinančius straipsnius arba apibrėžimus.

Konferencijų pranešimai ir pranešimų tezės. Pirmoji reikšminga konferencija, kurioje dalyvavo V. Stonienė, įvyko 1976 m. Iš viso mokslininkės perskaitytų pranešimų galima suskaičiuoti daugiau kaip dvi dešimtis. Pranešimų temos įvairios, jos priklausė nuo konferencijos pobūdžio ir paskirties. Dažniausiai kalbėta knygos istorijos, ypač XX amžiaus, klausimais. Nelygu, kur vykdavo konferencijos, pranešimai skaityti lietuvių ir rusų kalbomis. V. Stonienė gebėjo kvalifikuotai pateikti ir interpretuoti naujausias mokslo žinias. Žinoma, ne visi pranešimai buvo paskelbti. Mūsų duomenimis, spaudoje pasirodė tik du V. Stonienės konferencijų pranešimai. 1997 m. balandžio 23–24 d. Talino universitete vykusio konferencija buvo skirta lietuviškos knygos 450 metų sukakčiai paminėti. Leidinys, sutelkęs konferencijos pranešimus į vieną tomą, pasirodė 1999 m. Taline. Šiame leidinyje publikuoti abu V. Stonienės pranešimai: „Knygų leidyba Lietuvoje sovietų okupacijos metais (1940–1990)“ – anglų kalba, „XX a.

Lietuvos knyga“ – rusų kalba. Konferencijų pranešimų turinys tiesiogiai susijęs su V. Stonienės moksliniais tyrimais.

Daugiau skaitytų V. Stonienės pranešimų paskelbta tezėmis. Jų šešetas: „Lietuviška spauda Sovietų Rusijoje 1917–1918 m.“ (1977); „Knyga brandaus socializmo sąlygomis“ (1979); „Respublikos leidybinės produkcijos informacinio aparato analizė“ (1983); „XIX a. pirmosios pusės lietuviškos knygos tematiniai aspektai (iki 1861 m.)“ (1985); „Latvių knygos leidyba Lietuvoje“ (1988); „Knygotyros tyrimai Tarybų Lietuvoje“ (1988).

MOKSLO POPULIARINIMO DARBAI

Mokslo populiarinimo darbams skirti lakoniški informaciniai straipsniai ir žinutės bei populiarūs leidiniai ir straipsniai. Pirmoji V. Stonienės (tuo metu dar Puzinaitės) savarankiškai parengta mokslo populiarinimo publikacija pasirodė 1957 m. „Bibliotekų darbo“ žurnale pavadinimu „Spauda ir biblioteka Tarybų Lietuvoje 1918–1919 metais“. Straipsnis yra apskritai pirmasis savarankiškas pradedančios dėstytojos straipsnis spaudoje.

Iš kitų populiariųjų straipsnių ir leidinių itin išsiskiria trumpi proginiai tekstai. Tai daugiausia straipsniai, skirti gimimo metinėms paminėti, pranešti apie ką tik kolegų apgintą disertaciją ir jos autorių. Pirmasis toks rašinys pasirodė 1965 m. ir buvo skirtas Genovaitės Raguotienės kandidato disertacijai aptarti. Iš proginių tekstų pobūdžio galima spręsti, kad jų rašymas V. Stonienei buvo daugiau malonumas nei

darbo dalis – straipsnių kalbėjimo stilius šiltas, pasakoma daug gerų žodžių, pagiriama ir padrašinama, labai retai pasirodo kritinių pastabų. Tokių teigiamų disertacijų įvertinimų, be G. Raguotienės, yra sulaukusios Danutė Kastanauskienė, Aušra Navickienė, Violeta Černiauskaitė. Įvairių sukakčių proga profesorė yra rašiusi apie vyresnius kolegas Levą Vladimirovą, Klemensą Sinkevičių, Vladą Žuką. Dauguma tokių straipsnių pasirodė bibliotekiniukų profesiniame žurnale „Bibliotekų darbas“ (nuo 1991 m. – „Tarp knygų“).

Keletą populiariųjų straipsnių V. Stonienė paskelbė apie savo kaip mokslininkės veiklą. Apie asmeninę namų biblioteką papasakojo kolektyviniame straipsnių rinkinyje „Bibliofilai apie asmenines bibliotekas“. Jame publikuotas ir jos ekslibrisas.

Kolektyvinė mokslo apybraiža *Lietuviškoji knyga: istorijos metmenys* priskiriama mokslo populiarinimo darbams. Tai lemia ir turinys, ir leidinio paskirtis. Jo pratarmėje teigiama, jog knyga yra dedikuota plačiai visuomenei, kiekvienam neprofesionaliam skaitytojui, taip pat akademiniam jaunimui. V. Stonienė šiai knygai parengė pirmojo skyriaus vieną iš poskyrių „Spaudos draudimo laikotarpio ir XX a. pradžios knygų tyrinėjimai“ bei visus ketvirtąjį, penktąjį ir septintąjį skyrius: „Spaudos draudimo laikotarpio lietuviškoji knyga“, „Lietuviškoji knyga XX a. pradžioje (iki 1918 m.)“, „Knyga Lietuvoje 1940–1990 metais“. Tekstų autorė itin išsamiai apibūdino spaudos draudimo laikotarpio politines knygų, periodinių leidinių leidybos sąlygas ir organizavimą,

charakterizavo spaudos leidinių repertuaro struktūrą, aptarė spaudos būklę ir raidą JAV, knygų platinimo būdus, poligrafinę kultūrą, leidinių architektoniką ir meninę kokybę. Tokie tekstai sulaukė ir palankaus specialistų vertinimo.

Informaciniams straipsniams bei žinutėms skirtinos šešios įvairiuose leidiniuose pasirodžiusios profesorės publikacijos. Pirmoji buvo išspausdinta 1988 m. „Literatūros ir meno“ savaitraštyje, paskutinioji – 2001 m. *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*. Vyraujant informacinių tekstų tema – knygotyra ir visa, kas telpa į šią sąvoką: knygų leidyba, gamyba, platinimas ir kaupimas. Ypač svarbią vietą tarp kitų informacinio pobūdžio darbų užima V. Stonienės tekstai enciklopediniame žodyne *Knygotyra*. Profesorės indėlis į šio žodyno sudarymą yra itin svarus. Iš viso leidinyje yra 2006 straipsniai ir terminai, iš kurių net 883 parašė V. Stonienė. Šį leidinį rengė 40 autorių, o profesorės rašiniai sudarė kone ketvirtadalį visų straipsnių ir terminų, taigi jos darbo indėlis iš tiesų įspūdingas [6, 5–6]. Panašaus pobūdžio trys enciklopediniai V. Stonienės straipsniai pasirodė ir *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*.

Išsamumu pasižymi profesorės straipsnis apie tęstinį mokslo darbų leidinį „Knygotyra“. Jis išspausdintas 2000 m. informacinėje knygoje *Knygotyros katedra, 1940–1990–2000*. Jame nušviestas visas „Knygotyros“ kaip leidinio raidos kelias, aptarta vidinė leidinio struktūra, suminėti jo sudarytojai ir rengėjai, apžvelgtas bendradarbiavimas su užsienio mokslininkais, „Knygotyros“

paplitimas. V. Stonienės prieraišumą ir pagarbą šiam leidiniui rodo ir asmeninėje namų bibliotekoje sukauptas išsamus šių mokslo darbų tomų rinkinys. Be to, pati autorė „Knygotyroje“ publikavo daug savo mokslo darbų. Ją galima laikyti viena iš produktyviausių leidinio autorių – „Knygotyrai“ pateikė 22 publikacijas [4].

MOKSLO ORGANIZACINĖ VEIKLA

V. Stonienę prisimename ne vien kaip mokslo kūrėją, bet ir kaip aktyvią mokslo organizatorę, daug prisidėjusią prie knygotyrai svarbių leidinių redakcinio rengimo. Ji ne tik rašė mokslinius tekstus šiems leidiniams, bet ir dalyvavo organizuojant jų leidybą. Profesorė buvo įvairių komitetų, redakcinių kolegijų narė, aktyviai dalyvavo formuojant Lietuvos bibliotekininkystės darbo standartus, prisidėjo prie Vilnius universiteto Bibliotekininkystės katedros, vėliau ir Komunikacijos fakulteto įkūrimo, studijų programų formavimo.

Darbą leidinių redakcinėse kolegijose profesorė pradėjo gana vėlai, jau įpusėjusi savo mokslininkės karjerą. Iš personalinės rodyklės matyti, kad 1983 m. V. Stonienė dalyvavo redaktorių kolegijos veikloje rengiant du leidinius – buvo instrukcinių metodinių nurodymų *Bibliografinis spaudinių aprašas* specialioji redaktorė ir informacinio leidinio *Mokslinės ir techninės informacijos terminų žodynas* redaktorių kolegijos narė.

V. Stonienė itin aktyviai reišėsi knygotyros mokslui skirtų darbų leidyboje. Profesorė buvo nepakeičiama tęstinio mokslo darbų leidinio „Knygotyra“ (25–33 tomų) rengėja.

V. Stonienė į redaktorių kolegijos veiklą įsitraukė 1992 m. ir šį darbą tęsė iki 1998 m. Ji dalyvavo ir 1997 m. pasirodžiusio *Knygotyros* enciklopedinio žodyno redagavimo darbuose, ėjo referentės pareigas. 2002 m. profesorė prisidėjo prie Levo Vladimirovo straipsnių rinkinio *Apie knygas ir bibliotekas* [14] rengimo.

Be redakcinių kolegijų, V. Stonienė buvo ir įvairių komisijų, draugijų narė. Visų pirma, didelį indėlį ji įnešė į katalogavimo klausimus sprendžiančių komisijų veiklą: 1964–1986 m. dirbo Tarpžinybinės bibliotekų tarybos spaudinių katalogavimo komisijos pirmininke, nuo 1986 m. tapo komisijos nare, 1978 m. – Respublikinės bibliotekinės terminologijos komisijos, 1988 m. – Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Bibliotekininkystės metodinės komisijos nare [11]. 1989 m. profesorė įstojo į Lietuvos bibliotekininkų draugiją, kurį laiką dalyvavo „Žinijos“ draugijos tarybos veikloje. V. Stonienės asmens darbo byloje galima rasti charakteristikų, kuriose ji vadinama viena žymiausių šalies specialisčių knygos istorijos, spaudinių aprašo bei bibliotekinės terminijos klausimais.

Narystė įvairiose organizacijose ne tik atitiko V. Stonienės interesus, bet ir papildė jos kaip mokslininkės darbą. 1993–1994 m. profesorė dalyvavo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto tarybos darbe. Išėjusi į rentą, su malonumu lankė Martyno Mažvydo bibliofilų klubo narių susirinkimus – šie neleido padėti knygos į šalį ir atitolti nuo mėgstamos veiklos. Knygų skaitymas, jų

propagavimas ir visuomeninė veikla turinčiai užpildė senatvės poilsui skirtas dienas.

AKADEMINĖ VEIKLA

Skaityti kursai. Per savo gyvenimą V. Stonienė sukaupė daugiau nei keturiasdešimties metų darbo su studentais patirtį. Pirmieji jos kaip dėstytojos žingsniai nebuvo lengvi. Reikėjo daug dirbti, nes *specialybės mokymo planai buvo nuolat keičiami, tobulinami, ir nedideliame dėstytojų kolektyvui tekdavo ruošti vis naujus kursus* [9, 196].

Spaudinių aprašas ir abėcėlinis katalogas – tai pirmasis 1955–1968 metais V. Stonienės dėstytas kursas [11]. Bibliotekininkystės specialybės studentams skaityta disciplina aprėpė bibliografinio spaudinių aprašo sudarymo klausimus, klausytojai buvo mokomi sudaryti abėcėlinius katalogus, suprasti jų vaidmenį bibliotekoje, įvertinti naudą, savarankiškai spręsti kasdienes katalogavimo klausimus bei sudėtingesnes problemas. 1964 m. išėjo jos „Spaudinių aprašo ir abėcėlinio katalogo programa“, kuri atspindėjo galutinai suformuluotą dėstomo kurso struktūrą.

Nuo 1965 m. V. Stonienė ėmėsi knygos istorijos kurso, kurį nepertraukdama dėstė iki pat savo darbo universitete pabaigos [11, 78]. Knygos istorijos paskaitose studentai buvo supažindinami su rašto kilme bei jo vystymusi, rankraštinės knygos raida bei poligrafinė spauda.

Nuo 1968 iki 1973 m. V. Stonienė dėstė Formalinių informacijos paieškos sistemų kursą, o nuo 1969 m. – Katalogavimo ir bibliografinio aprašo ypatybes [11, 78]. Pasku-

tiniais darbo universitete metais mokslininkė ėmėsi Spaudos statistikos kurso. Šis dalykas dėstytas knygotyros magistrantūros studijų programos studentams ir bibliotekininkystės bakalaurams. Kurse nagrinėtas spaudos statistikos objektas, statistikos apskaitos rodikliai, aiškinta spaudos statistikos raida, jos būklė Lietuvos sovietinės okupacijos metais bei atkūrus nepriklausomybę. Tarp dalyko temų – spaudos statistikos kompiuterizavimas, tarptautiniai spaudos statistikos centrai [8, 45].

V. Stonienė globojo ir puoselėjo Studentų mokslinės draugijos (SMD) būrelį. Jos vadovaujamų studentų pranešimai SMD konferencijose užimdavo prizines vietas, autoriai vykdavo į tarptautinius knygos mokslui skirtus forumus [13].

Mokomosios priemonės. Galima išskirti dvi pagrindines V. Stonienės parengtas mokomųjų leidinių rūšis. Pirmajai priklausytų paskaitų ir apskritai dėstomojo dalyko konspektai. Juose glaustai pateikiama informacija, kurią studentai išklausydavo paskaitose. Antroji mokomųjų leidinių rūšis – programos bei seminarų planai. Juose pateikiamos paskaitų ir seminarų temos, nurodomi klausimai, kurie turėtų būti aptariami auditorinių užsiėmimų metu. Kiekvienai temai pateikiami rekomenduojamos literatūros sąrašai.

Pirmoji V. Stonienės parengta mokomoji priemonė – „Spaudinių aprašo ir abėcėlinio katalogo programa“ – pasirodė 1964 m. Ji skirta Spaudinių aprašo ir abėcėlinio katalogo kursui, kurį tuo metu V. Stonienė turėjo pradėti dėstyti. Leidinėlis vos 11 puslapių

apimties, studentus su kurso turiniu supažindino lakoniškai.

1985 m. išėjo *Gamybinių praktikų organizavimo atmena bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybės studentams*. Leidinyje trumpai nusakoma, ką studentai turėtų atlikti gamybinės praktikos metu. Šią atmintinę dėstytoja rengė kartu su doc. Viktoru Urbonu. Vėlesniais metais pasirodė dar keletas jos metodikos leidinių – knygos istorijos seminarų planai ir *Knygotyros pagrindų ir knygos istorijos kurso programa bibliotekininkystės ir bibliografijos kurso studentams*. 1991–1998 m. išleistos dar trys seminarų planų brošiūros.

Didesnės apimties mokomoji priemonė išėjo 1981 m. pavadinimu *Knyga Tarybų Lietuvoje*. Paantrašoje nurodoma, kad tai paskaitų konspektas būsimiems bibliotekininkams. Čia pateikiama santrauka visko, ką turėtų žinoti studentas išlausęs paskaitų kursą ir atlikęs seminarų užduotis. Konspektą sudaro keturi dideli skyriai. Papildant minėtąjį konspektą, 1984 m. pasirodė *Knygotyros pagrindų ir knygos istorijos kurso programa*. Knygelė skirta bibliotekininkystės ir bibliografijos specialybės studentams, parengta kartu su kolega Domu Kaunu.

Iš paskutiniųjų V. Stonienės mokomųjų darbų reikšmingesnis yra iš 1981 metų paskaitų konspekto išaugęs leidinys *Knygotyros pagrindai* (1990). Tai sistemingai parašyta mokomoji priemonė, skirta knygotyros kurso klausytojams. Leidinį sudaro 11 skyrių, kuriuose skaitytojas supažindinamas su svarbiausiomis knygotyros mokslo temomis. Nagrinėjami teoriniai klausimai, tokie kaip

knygos tipologija, atskleidžiamas knygu gamybos bei leidybos procesas. Aptariama knygos struktūra, leidybiniai procesai, vieta tarp kitų komunikacijos priemonių.

Iš kitų mokomųjų priemonių išsiskiria profesorės skyriai vadovėlyje *Knygotyra* (2006 ir 2007). Tai autorių kolektyvo parengtas didelės apimties mokomasis veikalas studentams. V. Stonienė iš viso šiam leidiniui parengė penkis skyrius ir aiškinamąjį terminų žodyną. Skyriuje „Knygotyros terminija“ V. Stonienė atskleidė, kaip brendo lietuviškoji knygotyros terminija. Apžvelgusi terminų raidos istoriją, mokslininkė plačiau nagrinėjo jų darybos bei vartosenos klausimus. Iškelta terminų tautiškumo problema – V. Stonieniei rūpėjo, kad terminai būtų lietuviški, neužteršti svetimybų ir lengvai suprantami. Skyriuje „Knygos leidybos etapai“ autorė detaliai apibūdino knygos sukūrimo, leidybos bei gamybos procesus. Čia ji supažindino skaitytoją su autoryste susijusiais klausimais: autorių teisėmis, šių teisių gynimo organizacija Lietuvoje (LATGA-A) bei autorių teisių situacija pasaulyje. Skyrius „Poligrafinės medžiagos“ skirtas susipažinti su spaudos procese naudojamomis medžiagomis – tiek pagrindinėmis (įeinančiomis į produkto sudėtį), tiek pagalbinėmis (naudojamomis technologiniams procesams atlikti). Skyriuje „Knygos struktūra ir architektonika“ pateikta informacija apie vidinius bei išorinius knygos elementus ir jų tarpusavio darną. Skyrius „Spaudos statistika“ atskleidė istorinę Lietuvos statistikos raidą nuo 1918 m., spaudos statistikos objektą. Išaiškinta, kokius leidinius galima priskirti kiekvienai iš trijų

statistikos teorijoje suformuluotų grupių (neperiodiniai, periodiniai ir smulkieji spaudiniai). Svarbus profesorės indėlis – aiškinamasis terminų žodynelis knygos gale. Vadovėlyje šis žodynas užima net 50 puslapių, jame pateikta ir paaiškinta daugiau kaip 1000 terminų. Jų apibrėžimai trumpi ir aiškūs, pasigesti galima nebent nuorodos, kuriame knygos puslapyje terminas buvo pavartotas. Verta pažymėti, kad tekstus šiam vadovėliui V. Stonienė rengė jau išėjusi į pensiją, taigi darbo metu sukauptas žinias ji ir toliau gilino, skaitė profesinę literatūrą, neatsiliko nuo knygos mokslo aktualijų.

Studentų baigiamųjų darbų vadovė. Akademinės veiklos metais V. Stonienė vadovavo ir padėjo sėkmingai apginti 143 komunikacijos ir informacijos mokslo

įvairių šakų diplominius ir bakalauro darbus. Iš šių skaičių neįtraukti du aukštesnės pakopos studijų baigimo darbai – vienas magistro, kitas – daktaro laipsniui įgyti.

Pirmojo diplominio darbo vadove V. Stonienė tapo 1956 m., pasiūlusi temą „Skaitytųjų aptarnavimas Vilniaus miesto vaikų bibliotekoje nr. 10“, antrajam 1958 m. – „VVU mokslinės bibliotekos katalogai“. Vėlesniais metais, iki pat 2000-ųjų, diplominiams darbams vadovauta nenutrūkstamai, paskelbiant ne po vieną, bet po keletą temų. Vadovautų darbų skaičius chronologine tvarka pateikiamas lentelėje.

Iš pateiktų duomenų matome, kad produktyviausias diplominių darbų vadovės metų tarpsnis buvo 1973–1976 m. Tuomet vadovauta 22 darbams, t. y. daugiau

Lentelė. V. Stonienės vadovautų diplominių ir bakalauro studijų baigiamųjų darbų skaičius*

Metai	Baigiamųjų darbų skaičius	Metai	Baigiamųjų darbų skaičius	Metai	Baigiamųjų darbų skaičius
1959	5	1974	6	1988	2
1960	3	1975	6	1989	4
1961	4	1976	5	1990	3
1962	3	1977	2	1991	3
1964	2	1978	4	1992	2
1965	3	1979	3	1993	5
1966	3	1980	2	1994	4
1967	4	1981	4	1995	7
1968	5	1982	2	1996	5
1969	2	1983	4	1997	2
1970	4	1984	3	2000	3
1971	3	1985	7		
1972	2	1986	3		
1973	5	1987	2	Iš viso	143

* Lentelė sudaryta remiantis V. Stonienės bibliografijos rodykle [12].

nei 15 proc. visų darbų. Ketverių metų laikotarpiui tai nemažas skaičius. Taip pat vadovaujamų darbų gausa išsiskiria 1985 ir 1995 metai – tiek vienais, tiek kitais metais V. Stonienė kuravo po 7 baigiamuosius bakauro darbus. Kiekvienais akademinės veiklos metais dėstytoja vadovavo vidutiniškai po 3,7 diplominio darbo.

Nagrinėjant vadovautų darbų tematiką matomi tam tikri dėsniniai. Iki 1967 m. visose baigiamųjų darbų temose rasime vienkį ar kitokį žodžio *biblioteka* paminėjimą (net 60 darbų iš visų vadovautų). Taigi apie bibliotekas ir jų darbą rašė maždaug 42 proc. visų absolventų, kurių darbams vadovavo V. Stonienė. Daugelis rinkosi rašyti apie savo gimtojo miesto, miestelio bibliotekas arba apie tas, su kuriomis turėjo kokių nors ryšių arba interesų.

Nuo 1967 m. išryškėja kitos baigiamųjų darbų temos – knygų leidyba bei spaudos istorija. Nuo tų metų net 39 darbų temose randame žodį *leidyba*. Studentai nagrinėjo atskirų organizacijų, įstaigų leidybinę veiklą. Net kelis kartus temose figūruoja „Vagos“ leidykla, „Žinijos“ draugijos pavadinimai. Studentų rašyta ir apie Rusijos leidyklas „Dietskaja literatura“, įvairių bibliotekų leidybinę veiklą. Viename darbe domėtasi knygų autorių teisėmis. Pasitaikė ir itin retų temų, pavyzdžiui, „Knygų leidyba Indijoje“.

Kitos pagal populiarumą su leidyba susijusios temos – tai apskritai kokio nors tipo arba rūšies knygų leidyba, pavyzdžiui, religinės, verstinės, prancūzų autorių, antiklinės literatūros ir panašiai. Tarp V. Stonienės vadovautų darbų nemaža tokių, kuriuose rašoma apie istorines asmenybes, vienaip

ar kitaip susijusias su knyga. Taip pat buvo tiriama tų asmenybių rankraštinių ir spausdintinis paveldas. Pirmasis studento tiriamasis darbas apie spaudos veikėją Lauryną Ivinskį pasirodė 1970 m., vėliau studentai gynė darbus apie J. Kr. Gintilos asmeninę biblioteką (1983), poeto Just. Marcinkevičiaus knygų leidybą (1987), A. Minkevičių (1990), J. Basanavičių (1993), L. Andriekaus bibliofilinių knygų kolekciją Vilniaus universiteto bibliotekoje (1994). Baigiamųjų darbų apie istorines asmenybes ypač pagausėjo paskutiniaisiais darbo metais: „Motiejus Valančius lietuvių spaudos veikėjas“ (1996), „Juozo Tumo knygos istorijos darbai“ (2000), „Lietuvos spaudos veikėja Marija Urbšienė“ (2000), „Kultūros ir spaudos veikėjas Peliksas Bugailiškis“ (2000).

Atskiro dėmesio nusipelno du aukštesnės pakopos studijų baigiamieji darbai. V. Stonienė vadovavo būsimosios docentės Vitos Mozūraitės disertacijai „Vaikų knygos leidyba Lietuvoje 1940–1990 m.“ (apginta 1993 m.). Joje doktorantė išnagrinėjo minėto laikotarpio vaikų knygų leidybos ypatumus įvairiais aspektais, pateikė išsamią knygų leidybos ir repertuaro sanklodos analizę. Disertacija buvo sėkmingai apginta, o mokslininkė iki šiol tęsia pedagoginę ir mokslinę veiklą Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institute. V. Stonienė taip pat vadovavo Ivetos Jakimavičiūtės 2001 m. apgintam magistro darbui „Marjampolės marijonų vienuolijos spaustuvė“. Jame išsamiai išanalizuota spaustuvės istorinė raida, spaudinių repertuaro teminė ir tipologinė struktūra, išnagrinėti kiti su įmonės paskirtimi, veikla ir likimu susiję

klausimai. Autorė, įgijusi magistro mokslo laipsnį, dirba universiteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto administratore, skaito studentams kai kuriuos kursus.

IŠVADOS

V. Stonienė nuo pat mažų dienų linko prie knygų, vaikystės pomėgiai turėjo įtakos asmenybės raidai. Studijų metais įtaką darė jai dėstęs L. Vladimirovas. Jo pažiūrų veikiama, brendo kaip mokslininkė, tobulėjo savarankiškai – dalyvavo stažuotėse, klausė žymių specialistų ir mokslininkų kursų, savarankiškai studijavo literatūrą.

Vertingiausią V. Stonienės publikacijų dalį sudaro mokslo tiriamieji darbai. Vertindami teminiu aspektu matome, kad daugiausia ji gilinosi į XX a. Lietuvos knygos istoriją, knygos sąveikos su visuomene ypatumus. Taikomojo pobūdžio straipsniai rodo, jog V. Stonienė gebėjo kvalifikuotai perteikti žinias specialybės tema įvairaus pasirengimo auditorijai, siekė tikslumo, nevengė kritinių pastabų – tokiu būdu gerino mokslinių straipsnių lygį, knygos institucijų darbuotojams skirtų profesinių metodinių tekstų kokybę. Bibliotekų, archyvų, leidyklų, knygynų darbuotojams buvo itin naudingos V. Stonienės terminologinės publikacijos. Jos ne tik padėjo vienodinti skirtingai vartojamus terminus, bet ir plėtė ne mokslo darbuotojų akiratį, jų profesinį žodyną. V. Stonienės dalyvavimas mokslo konferencijose įtvirtino sukauptas mokslo žinias, padėjo jas skleisti šalies ir tarptautinei mokslo bendruomenei.

Mokslo populiarinimo publikacijos atsirado iš poreikio skleisti tyrimų rezultatus plačiau visuomenei, profesinei bendruomenei.

Mokslo populiarinimo straipsnių pasirodė vėlyvuojū mokslininkės karjeros etapu, jų buvo palyginti nedaug. V. Stonienė į savo užduotį žiūrėjo atsakingai, savo žiniomis ir patyrimu dalijosi tik sukaupusi teorinio ir metodologinio įdirbio.

Dalyvaudama organizacinėje veikloje profesorė daug prisidėjo prie tęstinio leidinio „Knygotyra“ redakcinio rengimo. Darbas „Knygotyroje“ buvo ilgalaikis, turintis tęstinumą. Mokslininkė prisidėjo prie leidinio kokybės standartų formavimo ir padėjo tapti tokiam, kokį matome šiandien. Jos veikla kitose leidinių redakcijose buvo vienkartinė. Tęstinumą ir didelę reikšmę turėjo mokslininkės veikla katalogavimo komisijose. Būdama jų nare, formavo visos šalies katalogavimo teoriją ir praktiką.

V. Stonienė buvo puiki pedagogė, dariusi įtaką kelioms studentų, jaunų mokslininkų kartoms. Ji perdavė ilgametę bibliotekų katalogų bei bibliografinių aprašų sudarymo patirtį, išsamias knygos istorijos, statistikos, knygos poligrafinio apipavidalinimo, leidybinių procesų, spaudos gamybos žinias į Lietuvos darbuotojų gretas įsiliejusiems šimtams kvalifikuotų specialistų, pasirengusių dirbti šalies knygos kultūros, informacijos ir rinkos sferose.

Svarbiausias laimėjimas – V. Stonienės parašyta didelė *Knygotyros* vadovėlio dalis. Tai ne tik kiekybiškai didžiausia, bet ir kokybiškai brandžiausia mokslo pobūdžio publikacija. Rengdama vadovėlį, mokslininkė sujungė viso savo gyvenimo patirtį bei interesų sritis: knygos terminologiją, knygų leidybą bei gamybą, spaudos statistiką. Mokslininkės ir jos kolegų pastangos buvo įvertintos Lietuvos

Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pirmąją premiją bei padėkos raštais.

Visos V. Stonienės parengtos mokymo priemonės buvo grįstos ilgalaikę mokslinio darbo patirtimi. Galima teigti, jog profesorės parengti leidiniai turi išliekamąją vertę, jie kvalifikuotai reprezentuoja tuometę mokslo būklę ir gali būti naudojami kaip ateities mokslinių tyrimų objektai. Kai kurie jos darbai taip pat gali tapti atspirties tašku rengiant naujus kursus ar tobulinant jau esamų programas.

NUORODOS

1. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Aktuali XX šimtmečio lietuviškos knygos istorija. *Tarp knygų*, 2000, nr. 11, p. 28–29.

2. KAUNAS, Domas. Akademijos medžio pavėsyje. Iš *Vanda Stonienė: bibliografijos rodyklė*. Sudarė Audronė Svėrienė, Aurelija Pociūtė. Vilnius, 2002, p. 5–11.

3. KAUNAS, Domas. Atminimui. Vanda Stonienė. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 296–300.

4. MACEVIČIŪTĖ, Elena. „Knygotyra“: pastovumas ir permainos. *Knygotyra*, 2006, t. 47, p. 299.

5. MICKEVIČIŪTĖ, Jurgita; STONIENĖ, Vanda. Studentų gamybinė praktika. *Bibliotekų darbas*, 1990, nr. 3, p. 11.

6. Skaitytojams. Parengė red. kolegija. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 5–6.

7. STONIENĖ, Puzinaitė, Vanda. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 350

8. STONIENĖ, Vanda. Iš *Knygotyros kate-*

V. Stonienė buvo kompetentinga studentų baigiamųjų darbų vadovė. Aukštą įdirbio lygį, vadovės reiklumą liudija didelė vadovautų diplominių ir baigiamųjų darbų apimtis. Be nuolatinių konsultacijų ir vadovės pagalbos parašyti tokios aprėpties darbus kokybiškai būtų buvę neįmanoma. Jos vadovautų darbų temų sąrašas – nuo šalies bibliotekų darbo aspektų iki knygų leidybos užsienio valstybėse. Tokia temų įvairovė rodo mokslininkės interesų plėtrą ir kaitą, kompetencijos mastą.

dra 1940–1990–2000. Vilnius, 2000, p. 18, 36, 45, 61.

9. STONIENĖ, Vanda. Mano pirmieji studijų ir darbo žingsniai. Iš *Bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete*. Vilnius, 1999, p. 194–196.

10. STONIENĖ, Vanda. Vanda Stonienė. Iš *Bibliofilai apie asmenines bibliotekas*. Vilnius: VU I-kla, 2001, p. 118–119.

11. Vanda STONIENĖ (Puzinaitė). Iš *Vilniaus universiteto bibliotekininkystės studijų dėstytojai (1949–1999): informacinis leidinys*. Vilnius: VU KE, 1999, p. 77–80.

12. *Vanda Stonienė: bibliografijos rodyklė*. Sudarė Audronė Svėrienė, Aurelija Pociūtė. Vilnius, 2002. 60 p.: iliustr.

13. Vandos Stonienės asmens byla [rankraštis]. Vilniaus universiteto archyvas, 197 lap.

14. Vladimirovas, Levas. *Apie knygas ir bibliotekas: straipsnių rinkinys*. Sudarė Genovaitė Raguotienė ir Audronė Glosienė. Vilnius: Vilniaus universiteto I-kla, 2002. 288 p. ISBN 9986–19–453–9.

VANDA STONIENE – ACADEMICIAN AND
SCIENTIST OF VILNIUS UNIVERSITY

EGLĖ TARASKEVIČIŪTĖ

Abstract

Professor Vanda Stonienė was a well-known scientist of Vilnius University in the field of book science. Born in 1932, she died just before her 76th birthday, leaving many important scientific works written and things done. It is crucial to commemorate her and make a summing-up of her whole life's successful career.

The professor was best known for her analytical works published while working in the

university. She also wrote a lot of popular science works, took part in editing scientific publications. Professor V. Stonienė was a devoted academician. Her colleagues and students respected her for the commitment to work and book. She participated in many international conferences and worked for the public good. As an individual person, the professor collected her own library which was dedicated to the science of book.

Įteikta 2012 m. kovo mėn.